

Doufáme pevně, že tyto naše upřímně míněné snahy a návrhy budou pochopeny a ve smyslu jejich podniknuty příslušné kroky k jich realizování.

## PAMĚTNÍ SPIS

AKPR, f. KPR, protokol R, inv. č. 723, č. j. R 14147/21, k. 10. Originál, strojepis.

a – Komasace – scelování, slučování.

1 – Centrokooperativ – sdružení družstevních svazů založené roku 1921, ústřední organizace zastřešující prakticky všechny družstevní svazy.

2 – Zákon č. 683/1920 Sb. z. a n. o opatření strojových hnojiv v roce 1921.



Slovenští křesťansko-sociální městští zastupitelé v Bratislavě T. G. Masarykovi<sup>a</sup>  
Bratislava, 20. září 1921

179

Pane Prezident!

My, mestskí zastupitelia slovenského oddielu krajinskej kresťansko-sociálnej strany, úplne sa pripojujeme k memorandu Nemcov a Maďarov a okrem toho aj špeciálne nás Slovákov sa týkajúce krivdy predkladáme.

V mene slovenského obyvateľstva mesta Bratislavy úctive pozdravujeme Pána Prezidenta v svojom meste, ako prezidenta tej republiky, ktorá za svoje heslo si vyvolila, že bude demokratickou a spravodlivou. Vy, Pane Prezident, ste povolaný postarať sa, aby demokracia a spravodlivosť nie len na papieri, ale aj v skutočnosti jestvovali.

Dobre vieme, že Pán Prezident nemôže byť [o] všetkých tunajších udalostiach informovaný, práve preto dovoľte Vašu vysokú návštevu použiť k tomu, aby sme Vašu ctenú pozornosť na niektoré veci obrátili a takto Vám príležitosť dali, aby ste svojim rozkazom nesprávne účinkovanie Vašich poddaných zamedzili. Bôľne by sa nás dotklo, keď by pre prechmaty niektorých verejná záležitosť, všeobecný záujem, spoločenský mier, reputácia a blahobyt republiky utrpeli.

Keď Pána Prezidenta hlbokou úctou vítame, tešíme sa, že máte príležitosti objektívne informovať sa o nás.

Slovenský národ, taktiež aj Slováci nášho mesta, žiaľbohu nie pre jednu krivdu sa môžu ponosovať.

I. Hoci sme aj občanmi Československej republiky, predsa Slováci chceme zostať. Myslíme, že to je aj intenciou spravodlivo zmyšľajúceho Pána Prezidenta. Avšak vidíme, že naši úradníci, notári, učitelia a profesori slovenského pôvodu nedostanú na Slovensku vymenovanie, ba ich z úradov prepúšťajú a ich miesta často menej kvalifikovanými Čechmi bývajú zaplnené. Ba čo viac, ešte aj z úst úradných sluhov vyrvú chlieb a prepúšťajú ich, ako sa to ku príkladu v páde Slováka Jozefa Kovalovského, univerzitného bidella<sup>1</sup> stalo, ktorý vzdor tomu, že Slovákom bol, musel svoje miesto opustiť a do Maďarska sa vysťahovať.

Takých príkladov je tisíc a tisíc. Od železničnej dráhy, od pošty a z iných štátnych úradov tisíce a tisíce zamestnancov prepustili, ktorí pred hladovou smrťou stoja, pretože ani haliera penzie nedostanú. Aj medzi tými je mnoho Slovákov. Keď sa títo o zamestnanie hlásia, odpoveď je krátka: „máme dosť svojich ľudí“.

II. Profesori a učitelia nevediac slovensky, česky učia naše detky, čoho následkom je, že žiaci ani slovensky ani česky nevedia. My nie sme proti tomu, aby sa naše deti aj česky učili na stredných školách, ale na každý pád by sa v prvom rade slovenskú reč mali naučiť.

Na bratislavskom štátnom reálnom gymnáziume všecia profesori sú Česi. Ešte aj slovenskú reč Čech Marušiak učí, ktorý ani slovenskú mluvnicu nekázal deťom kúpiť, ani ju neučil. Môžeme si predstaviť ako veľmi sú deti v slovenčine zaostalé, ešte ani v 3.–4. triede nevedia skloňovať. Ponevác ale vo svojej materinskej reči sa nevyznajú, ešte menej vedia preukázať z iných rečí. Do IIa triedy tejto školy chodilo: 30 Čechov, 12 Slovákov, 1 Nemec a 2 Maďari; z týchto prepadlo: 3 Česi, 7 Slovákov, 0 Nemec, 1 Maďar. Smutná rovnoprávnosť je to, keď v tej istej triede z 30 Čechov 3 a z 12 Slovákov 7 prepadne.

A tieto isté pomery vládnu aj v ostatných triedach a školách nad čím rodičia sú veľmi roztrpčení. V záujme republiky prosíme Pána Prezidenta, aby ste tieto neriady vyšetřili a týmto krivdám odpomohli.

III. Veľmi trápny účinok má na obyvateľstvo aj tá okolnosť, že slovenskí úradníci a učitelia nemajú ten istý plat, ako exponovaní Česi. Kým Slováci sotva majú 800–900 K mesačného platu, tak že ohľadom výživy tými najväčšími ťažkosťami musia zápasiť, zatiaľ českí úradníci a učitelia o mnoho vyšší plat a okrem toho 40–50 kor[ún] diéty požívajú každodenne.

IV. Vo školách také knihy sú zavedené, ktoré duch slovenského národa obrážajú. Pán Prezident dobre zná hlbokú nábožnosť Slovákov od svojich otcov zdedenú a Sasínkom, Bernolákom, Hollým, Sládkovičom, Osvaldom, Radlinským a Kollárom postavenú. Práve preto veľmi zlý a škodný účinok má to na slovenských rodičov, keď husitské knihy rozdáujú učitelia katolíckym deťom, keď ich proti katolíckemu náboženstvu vychovávajú, a na protikňazské a husitské piesne učia. Obráža to nábožnosť katolíkov, keď na stenách školských učebných siení visia husitské obrazy. Aj to veľmi škodí mravnej výchove dietok, keď sa už v prvej triede o Jánošíkovi, známom lúpežníkovi, učíť musia. Pán Prezident nemá ani poňatia, akú nespokojnosť vbudujú tieto veci v katolíckych, rímsko-katolíckej cirkvi oddaných Slovákoch. Mnohí profesori, učitelia a úradníci protinábožensky sa chovajú a v takom smere vychovávajú ľudí. Viacerí hlásajú, že „Boha není“, že „Ludia majú svoj pôvod zo zvierat“, „náboženstvo je hlúposťou“. Na štátnom matričnom úrade sa už viackrát stalo, že stránkam kázali, aby sa cirkevne nezobášili, „ponevác cirkevný sňatok je zbytočný“.

Na čele školských vecí stojí referent Anton Štefánek, ktorý je známy svojim proticirkevným zmýšľaním a chovaním, to sme už viackrát kúsili. Veľmi nás to bolí, keď 85 % katolíkom nedajú na tak vážne miesto katolícky zmýšľajúceho človeka.

Na školách panujúce pomery donútili viacerých slovenských rodičov, aby dietky svoje buďto neposielali do škôl alebo ich do maďarských škôl zapísali. Náboženstvo sa síce na školách vyučuje, ale katechétom tak mizerný plat je poukázany (3 koruny za zadržanú hodinu), z čoho vyžiť vôbec nemôžu. Ale ani tento plat nedostali bratislavskí výpomocní

katechéti. Krivdou je aj to, že deti nie sú povinné na náboženské hodiny chodiť a katechét deti prinútiť nemôže na navštevovanie náboženského vyučovania. Tým menej môže deti zaviazať na slyšanie nedeľnejšej svätej omše.

Pritom všetkom zvlášte robotnícka trieda je nesvedomitými agitátormi proti náboženstvu huckaná a na bezbožnosť vychovávaná. Mravnosť je základom, fundamentom štátu a mravnosť len tam môže panovať, kde ľud je nábožný. Prísne by sa mala zakázať táto spoločensťu tak veľmi škodlivá agitácia. Následkom tejto agitácie viacerí vystúpili z cirkvi – však na tento cieľ zvláštne kancelárie sú zariadené, ktoré za pomoci veľkých, hmotných prostriedkov sú v stave dosť veľkú agitáciu vykonávať. Taká kancelária je medzi iným „Miestnosť voľnomyšlenkáru“ (Dunajská ul.) v tejto práci veľký počet nepravdivým pomluvačným a posmešným tónom napísaných brožúr stojí im k službám. Najsmutnejšia je tá okolnosť, že títo voľnomyšlenkári sa práve na Pána Prezidenta odvolávajú a na vystúpenia z cirkvi také blankety rozdáujú, na ktoré sú napísané údajne slová Vaše: „Řím musí býti Čechem souzen a odsouzen“ – s týmto veľmi škodia autorite Pána Prezidenta u nábožného ľudu. Pritom všetkom vystupujúci, odvolávajú sa na nejaké nariadenie, nezadržia na Slovensku aj teraz platný zákon o náboženstvách z roku 1894, dľa ktorého len vyše 18 rokov môže kto z cirkvi vystúpiť, a povinný je dvakrát sa u duchovného hlásiť. Vzdor tomu už aj 14 ročné deti môžu vystúpiť z cirkvi, keď to u mešťanostu jednoducho oznámia. Toto je protizákonné jednanie!

V. My Slováci sme si republiku tak predstavovali, že tu prestane všetká národnosťná zášť a každý dostane svoje práva, ako vo Švajčiarsku. Ale to sa nestalo, na miesto toho vidíme neustále huckanie národov proti sebe, takže aj pokoj nášho mesta je veľmi ohrozený, ktorý ešte nedávno bol v našom meste príkladný. Pane Prezident! Prosíme Vás, dajte každému národu svoje, aby u nás pokoj a láska a nie ireidenta panovali. Toto isté platí aj ohľadom bratislavskej univerzity, menovite jej právnickej fakulty.

Veľmi nás krestanov Slovákov bolí, že vláda naša katolícke ústavy, ktoré boli z milodarov vystavené zrekvirovala. Ku príkladu Sirotinec pod Ochranou Marie, ktorý toľko tisíc sirôt nám vychoval a kde naše dietky v troch rečiach vyučované boli, jednoducho zhabali. Taktiež zrekvirovali viaceré katolícke školy, ako ku príkladu na námestí „Csáky-ho“, kde ešte vždy miestnosti sú pre vojsko namiesto školy zariadené. Len najpovedomejším vystúpením naším podarilo sa znemožniť zrekvirovanie kláštora Elisabetinov, Anglických panien a iných. Prosíme Pána Prezidenta, aby bol láskavý docieľiť, aby úrady nehabali ale stavali.

VI. Účinkovanie tunajšieho „školského referátu“ je jednoducho urážlivé. Takých inšpektorov a také medzitka zamestnáva, ktorých vystúpenie je na krestiansky zmysľajúcich Slovákov urážlivé. Ku príkladu Bučenec tunajší inšpektor tej nasurovejšej sekretúre podrobil jednu mníšku z Bratislavských Biskupíc len preto, že do závoriek vložila vety „Nitranský biskup Forgách sa oženil“; „Jána Husa preto spálili, že bol dobrým katolíkom“ (Vlastiveda od Vallo a Klimu) atď. Vysoká prudentia Pána Prezidenta uzná, že mníška taká niečo učiť nemôže, a preto prenasledovaná byť nemusí.

VII. V príliš neprajnom svetle predstavuje demokraciu našej republiky nemilosrdná cenzúra. Kým v Čechách a na Morave aj v tomto ohľade opravdivá sloboda panuje, zatiaľ

tu na Slovensku úradné medzitka žiadnu kritiku strpieť nechcú. Záujem všeobecnosti je vyšší, ako záujem jednotlivcov a na to mnohých len prísnu kritikou možno naučiť. Cenzúrou utláčaná nespokojnosť viac škodí štátu, ako úprimne vypovedané slovo.

VIII. Nemôžeme nespomenúť ani zastavenie časopisu: „Kresťanský socialista“. Tento týždenník bol od začiatku najväčšmi cenzurovaný, až ho konečne zastavili. V mene rovnoprávnosti prosíme Pána Prezidenta, aby svojim vplyvom zakročil, aby tento časopis zase vychádzať mohol.<sup>2</sup>

IX. Nie malou príčinou je terajšej veľkej nespokojnosti polozenie bratislavského priemyslu a obchodníctva. Továrne redukovujú prácu, pretože hranice sú zatvorené a nemôžu svoje výrobky vyvážať. Český priemysel slobodno zapláva Slovensko, vláda ho podporuje, lacnejšie uhlie a lacnejšie suroviny dostane, zľavu užíva pri doprave a pri vyrubovaní daní, kým bratislavský a vôbec slovenský priemysel upadá a pred úplnou záhubou stojí. Malopriemyselník nemôže svoj chlieb sebe zabezpečiť, a kým banky miliardové zisky si zabezpečia, drobní ľudia hynú.

Toho následkom je hrozné sťahovanie sa do Ameriky, ktoré od utvorenia republiky medzi Slovákami dosiahlo už počet 38 000 ľudí, čo aj naše mesto značne cíti na svojom tele.<sup>3</sup>

Toho je následkom v nesmiernych rozmeroch rozšírená nezamestnanosť, ktorej tisíce robotníkov sú obetou práve v našom meste a nie menej inde na Slovensku. Kresťansko-sociálna strana všetko vykonala za ich podporovanie, len to je škoda, že vláda zo zamúrenými očami hľadí na to a kým v Čechách veľké milióny venujú na tento cieľ, na robotníkov Slovenska sa celkom zabudne.

X. Polovicu obyvateľov Slovenska činia zemerobotníci (poľnohospodárski robotníci). Z týchto niekedy asi 100 tisíc chodilo na Veľkú Nízinu a do iných krajov Maďarska svoj chlieb zarábať. Teraz sú hranice nepriedušne zatvorené a tieto nešťastlivé osoby hladujú, musia hľadiť na puste skaly. Títo ubohí robotníci hladujú, 5–6 kg jačmeňa dostávajú mesačne, čo úradne im vyasignovanú mesačnú kvótu, takže mnohé rodiny od hladu zahynú, pretože vyrobiť si nemôžu a nesmierne drahé obilie nakúpiť nie sú vstave a bez peňazí a bez všetkej nádeje hľadia do smutnej budúcnosti, do najbližšej zimy, ktorá hádam ich smrťou bude v oslobodenej vlasti svojej. Pane Prezident! Nenechajte tieto úbohé duše zahynúť, pomôžte im a ratujte ich od zúfania.

XI. Nesmierna drahota tiež nie je poslednou príčinou nespokojnosti. Chudoba nemôže vyžiť. Drahotu robia úžerníci a keľasi, proti týmto treba drakonickými zákonmi vystúpiť.

XII. Dane sú jednoducho neznesiteľné a úplne k zemi zrazia drobného človeka. Vyrubovanie daní nie je dosť progresívne, primerane v o mnoho vyššej miere je drobný človek odaný, ako milionári – váleční zbohatlíci. Nachádzajú sa roľníci, malopriemyselníci, maloobchodníci, ktorí nevyrobia tolko, koľko by v daniach platiť mali. Vôbec mesto naše je nesmierne obťažené. Na udržovanie armády v neprimeranej miere musí prispieť, pre kasárne a verejné budovy, ktoré vláda zrekvirovala, nedostane ani haliera náhrady. Mesto núti na stavanie nových obytných budov a takto miliónové nové ťarchy zvalia naňho.

Dane sú následkom toho ohromné. Ale v platení týchto daní sa české banky (32) nezúčastnia, pretože na nariadenia Kvěcha, finančného riaditeľa sú od dane oslobodené a ani haliera neplatia, kým obyvateľstvo mesta klesá pod ťarchou daní. Prosíme aj v tomto ohľade nápravu.

XIII. Veľkou krivdou je pre Slovákov to nariadenie vlády, ktoré účinkovanie „spolku invalidov a válečných poškodenecov“ na Slovensku zastavilo a na základe ktorého jeho majetok vláda zhabala. Týmto je v demokratickej republike slobodné organizovanie sa válkou poškodených znemožnené a invalidi sú nútení vstúpiť do „Svazu Čs. válečných poškodenecov“, ktorý v prvom rade českých invalidov má na zreteli.

XIV. Urážlivé je rekvirovanie bytov, zastavenie štátnych podpôr pre učiteľov a knazov a úradníkov autonomistov, krivdou je, že slovenskí učitelia a úradníci, ktorí úplnou spôsobilosťou zaopatrení sú, novým skúškam sa podrobiť musia tu na Slovensku, kým v Čechách sa o takej skúške vôbec nič nevie.

XV. Neslýchaným obrazom spravodlivosti a rovnoprávnosti je 210. zákon, ktorý nie ľuďom zvolené, ale revolučné Národné zhromaždenie (samozvanci) vynieslo.<sup>4</sup> Dľa tohto je slobodné a samostatné hospodárske organizovanie sa Slovákov vôbec znemožnené a jedno – každé potravné družstvo je povinné do zväzu Ústredného družstva vstúpiť. Tým väčšia je táto krivda pretože v Ústrednom družstve sa nedobre hospodári, tak že ťažké milióny deficitu sa tam zjavujú.

Pri týchto všetkých krivdách a urážkach sa nemôžeme diviť tomu, keď na Slovensko počet takzvaných „maďaronov“ stúpa a keď na násilné nariadenie trenčianskeho župana Bellaiho, v ktorom maďarskú reč zakazuje, odpoveďou je, že aj naši slovenskí rodáci demonštratívne maďarsky sa zhovárajú.

Pane Prezident! Môžete sa o všetkom dopodrobna informovať svojim rozkazom odčiniť spomenuté krivdy a docieľiť, aby Slovensko bolo pre každého demokratické.

Najlepším liekom bude na naše boľavé rany, keď Slovensku úplnú autonómiu dáte. Túto autonómiu máme Vaším podpisom zabezpečenú, keď sa dňa 30-ho mája v Pittsburghu dohoda uzavrela medzi Čechmi a Slovákmí. Vtedy ste boli láskavý prisľúbiť, že Slovensko bude mať svoju vlastnú administráciu, svoj snem, svoje súdy – to jest úplnú autonómiu bude požívať. V záujme republiky Vás prosíme, buďte láskavý tento Váš daný sľub splniť.

Pane Prezident, ráčte vypočúvať naše žiadosti, ktoré sú nasledujúce:

1. Žiadame Slovensku ihneď udeliť úplnú autonómiu svojim vlastným smenom a administráciou.
2. Žiadame autonómiu mesta Bratislavy, nariadiť voľby na zvolenie nových zastupiteľov na miesto vymenovaných.
3. Rovnoprávne zachádzanie s úradníkmi hociktorej národnosti. Jednaký plat slovenským úradníkom s českými, zrušenie skúšky dostatočne spôsobilých úradníkov a učiteľov.
4. Odčinenie všetkých krívd, menovite proti náboženskému a národnému presvedčeniu ľudu popáchaných.
5. Zrušenie cenzúry.
6. Dovoľiť vychádzanie: „Kresťanského socialistu“.

7. Slobodný vývin družstevníctva.
8. Slobodné organizovanie invalidov.
9. Žiadame naspäť vrátenie cirkvi zhabaných rímsko-kat[olíckych] a kráľovsko-katolíckych stredných škôl.
10. Demokratické zachádzanie [s] národnostnými menšinami.
11. Žiadame odpomôcť robotníckej a remeselníckej kríze a spravodlivo riešiť daňovú otázku.

My Slováci v mene a z poverenia Slovákov mesta Bratislavy prosíme Pána Prezidenta, aby ste týmto naším žiadosťiam vyhovel, pretože dľa nášho najlepšieho presvedčenia len takto bude možno na Slovensku panovať pokoj a láska,<sup>b</sup> ktoré sú základnými podmienkami rozkvetu a blahobytu v štáte.

Prosiac a ufajúc čím skoršie vyhovenie našim žiadosťiam.

Značíme sa Slovenskí kresťansko-sociálni mestskí zastupitelia mesta Bratislavy

Bratislava, dňa 20-ho septembra 1921.

Josef [...] <sup>c d</sup>

Rudolf Jarabek<sup>c</sup>

Kaiser [...] <sup>c d</sup>

#### MEMORANDUM

AKPR, f. KPR, protokol R, inv. č. 803, č. j. R 13901/21, k. 11. Originál, strojopis.

a – Na dokumentu poznámka rukou: „Odevzdáno během cesty pana prezidenta na Moravu a Slovensko.“

b – Podle smyslu má být zřejmé: len takto bude možno, aby na Slovensku panovali pokoj a láska.

c – Vlastnoruční podpis.

d – Nečitelné jméno.

1 – Rozumí se nejspíše pedel, který vykonává ceremoniální funkce při univerzirních slavnostech a promociích.

2 – Časopis Kresťanský socialista byl ústředním orgánem křesťanských odborů na Slovensku, které byly pod vlivem Slovenské ľudové strany.

3 – Přistěhovalectví do USA bylo po světové válce americkými úřady silně omezeno, nadto až do roku 1921 platila v Československu válečná omezení při vydávání cestovních pasů. Číslo se proto zdá být silně nadsazeno.

4 – Míněn je zákon č. 210/1919 Sb. z. a n. ze dne 15. dubna 1919 o úpravě poměrů družstev na Slovensku.



Představitelé Sboru ev. a v. církve v Bratislavě T. G. Masarykovi  
Bratislava, 20. září 1921

/80

Evang[elische] Kirchengemeinde A[ugsburger] B[ekenntnis] Pressburg.<sup>a</sup>

Herr Präsident!

Die evangelische Kirchengemeinde A. B. Pressburg hat während ihres mehr als dreihundertjährigen Bestandes nicht nur den im engeren Sinne des Wort[e]s genommenen